

i Göteborg visade Libraria ett omfattande material från den tid Märtha Gahn förestått ateljén. I samband härmed anordnades några sammankomster, där kyrkokonstens problem upptogs till livlig diskussion och även blev föremål för pressdebatt. Hur man än bedömer den nutida produktionen på den sakrala textilkonstens område, blir man slagen av det stora intresset för nyanskaffning och utökning av skrudförrådet. Man får gå tillbaka till senmedeltiden och stormaktsepoken för att finna en kvantitativ motsvarighet. Jämför man ur kvalitativ synpunkt, vad som under de senaste tre decennierne åstadkommit hos oss, med produktionen inom den romersk-katolska kyrkan på kontinenten, lägger man snart märke till en mycket stor skillnad. De stora traditionerna från medeltidens senare del ha därute icke kunnat fullföljas. Hos oss har man däremot bemödat sig, att hålla kvalitetskravet så högt de ekonomiska resurserna tillåtit. Nutida svensk textilkonst för sakralt bruk vill framträda som en nyskapelse på traditionens grund, och detta är en princip, som borde vara vägledande för allt konstskapande, som kan falla under den vedertagna rubriken kyrklig skrud och prydnad.

Lidingö i januari 1952.

Ragnar Stenberg.

Recensioner

Die Musik in Geschichte und Gegenwart, Allgemeine Enzyklopedie der Musik, herausgegeben von Friedrich Blume. Bärenreiter-Verlag, Kassel und Basel. Band I, A-Blumner.

Trots de materiellt och tidvis även ideologiskt svåra förhållanden, under vilka tysk musikkforskning arbetat under de senaste 20 åren, föreligger sedan 1951 nio häften om sammanlagt c:a 1000 sidor, utgörande första bandet av beräknade c:a 5, av ett nytt musikaliskt uppslagsverk, *Die Musik in Geschichte und Gegenwart* (MGG). Redaktör är den kände specialisten på evangelisk kyrkomusik, prof. Friedrich Blume, Kiel.

Detta verk kommer att få avsevärt större dimensioner än hittillsvarande musiklexika och -handböcker såväl genom artiklarnas utförlighet som genom antalet berörda forskningsområden, men framför allt skiljer det sig i sin strävan att "i encyklopedisk form ge en uttömmande sammanfattning av hela det nutida vetandet på alla musikens områden och gränsområden" — ett ganska gigantiskt program.

Särskild uppmärksamhet ägnas — stundom genom primärforskning — åt tidigare förbisedda, utforskade eller icke utvecklade områden, främst folksmusik, utomeuropeisk musik, medeltidens, särskilt 1400- och 1500-talens musik, men också åt jämförande musikkforskning, tonfysik och tonpsykologi,

musikpedagogik, grammofon och radio. Hänsyn tas också till musikens gränsområden. Sålunda ägnas i artiklar såsom Aristoteles, Akord etc. uppmärksamhet åt musikens förbindelse med religion, rätt, samhälle, litteratur, filosofi, bildande konst.

Medan sålunda ett betydande antal för en musikencyklopedi nya uppslagsord tillkommit i MGG på grund av verkets väldiga anläggning, så saknas i stället en stor mängd uppslagsord man är van att finna i ett dylikt verk. Dessa ord, mindre betydande personnamn, musiktekniska termer o. s. v., behandlas emellertid i översiktsartiklar och inordnas därmed i ett större sammanhang. Detta gör att verket inte till fullo kan utnyttjas, förrän sista bandet med fullständigt register föreligger. Påfallande är frånvaron av alla hänvisningar, men också här kommer registret att utgöra en ersättning.

Ett arbete av MGG:s omfång har enligt utgivaren två huvudförutsättningar: specialforskning och samarbete på internationell basis. På nuvarande tidiga stadium (Blumner) har man dock det intrycket, att tyskarna dominerar och att utlänningar anlitas främst för behandlingen av sina resp. länder. Så har t. ex. för Sveriges del doc. S. Walin hittills svarat för materialet. Men ovan nämnda förhållande får kanske tolkas som ett bevis för att Tyskland alltjämt intar tätplatsen inom den internationella musikforskningen.

Otvivelaktigt är det lovvärt att vilja reducera 1800-talet till riktigare proportioner, men en svensk frågar sig dock, varför inte Franz Berwald i likhet med Atterberg, Bellman och Nat. Berg hedrats med en egen artikel.

Vad som särskilt bör glädja en kyrkomusiker är brett upplagda artiklar såsom a cappella, Alleluja, Antiphone, Aufführungspraxis, Barock, för att ba-

ra nämna några. Över huvud ägnas en mer än vanligt stor uppmärksamhet åt gregoriansk musik.

Till MGG:s förtjänster hör också att det försetts med ett förnämligt, ställvis unikt bildmaterial. Pappret har påfallande god kvalitet. En typografisk detalj: trots den stränga systematiken i de enskilda artiklarna skulle man nog haft hjälp av styckeindelning. Det skulle avsevärt underlätta orienteringen speciellt i de längre artiklarna. Det behöver inte särskilt framhållas, att verket innehåller i möjligaste mån fullständiga litteraturanvisningar.

Det är tydligt att man i MGG kommer att få ett standardverk, där inte minst kyrkomusikern har en rik källa att ösa ur. Det är därför att hoppas, att den fortsatta utgivningen ska kunna ske i samma takt som hittills.

Guðrun Zetbelius.

Karin Dovring: Striden kring Sions Sånger och närstående sångsamlingar. Lund 1951.

”Och ingen annan kunde lära sig den sången än de...” Dessa ord ur Uppb. 14:3 har C. O. Rosenius som motto på en uppsats med titeln ”Kristendomens Schibbolet”. Han inskräper där kraftigt, att den rätta andligheten icke är ”en sådan tro, bekännelse och lovsägelse, som vem som helst kan komma ut med, utan en tro, som endast ett visst folk har, och som är verkad av Herrens egen nåd och Ande.”

Det är inte svårt att här finna en förlaga till Rosenius, nämligen företaget till Sions Nya Sånger, som utgår från samma bibelord och utlägger det på liknande sätt.

Redan i sin upprinnelse var herrnhutismen alltså medveten om exklusiviteten i sin nya sång. Vem som helst

kan inte lära den. Och denna Schibbolet-stämpel på sin förkunnelse har den herrnhutiska fromhetens arvtagare i vårt land, rosenianismen, varit angelägen om att behålla. Var och en som är det minsta förtrogen med roseniansk fromhet, vet att man i dessa kretsar utlyssnar en oefterhärmlig ton ur predikan, utan vilken denna blott är ett värdelöst och helt förfelat Sibbolet. Och här gäller det nyanser som är oätkomliga för varje utomstående, oinvid "efraimit".

Vi har här att göra med det gåtfulla, som upprepar sig kring varje väckelse, att vad somliga upplever som nytt, förlösande och absolut livsavgörande, uppväcker hos andra på sin höjd avsmak, olust och förargelse.

Just denna dubbla reaktion inför herrnhutismens genombrott i vårt land har Karin Dovring fixerat i sin doktorsavhandling, nämligen i vad mån detta kan utläsas ur dess sångsamlingar och den teologiska strid, som utbröt kring dem. De två uppgifter hon ställer sig blir alltså följande: 1) att så exakt som möjligt få fram just det säregna i Sions Sånger, som "ingen annan kunde lära sig än de"; 2) att beskriva de metoder, med vilka motståndet mot den nya väckelsen bekämpade den, och de resultat det nådde.

Det visar sig då att dessa båda uppgifter delvis sammanfalla. Ortodoxiens strävan att fastställa den nya väckelsens heresier är ju ur annan synpunkt ett försök att fixera dess egenart, och härtill anknyter Dovring. Hon använder t. o. m. samma metod som de gamle renlärighetsivrarna.

Det visar sig nämligen att herrnhutismens förkunnelse inte är direkt irrlärog, men ensidig. Att Gudsbilden är präglad av den korsfäste Jesus, kan man svårligen anmärka på. Ej heller på läran att frälsningen sker av nåd allena. Men om dessa läropunkter över-

drivas, medan man försummar att tala om första och tredje artikeln, om botkamp och helgelse, då blir följden en snedvriden andlighet.

Väckelsens kritiker tvingas lämna bevis för sitt påstående om herrnhutismens farliga ensidighet, och så drivs man till ordfrekvensundersökningar i Sions Sånger. Där finner man då att ord som "blodet" och "såren" är högfrekventa. Väckelsens män försvarar sig med att påpeka, att även psalmboken talar mycket om den korsfäste. De ortodoxe svarar att detta gäller blott passionspsalmerna, som är avsedda att användas endast under en viss tid av året. Här döljer sig kanske en ny aspekt på teorin om kyrkoåret som den rätta nådens ordning och som en bevarare av den sunda lärans jämvikt!

De ortodoxa teologernas ansats till ordfrekvensundersökning i Sions Sånger fullföljer nu Dovring med förfinade metoder, hämtade från modern amerikansk propagandaforskning. Får hon på denna väg något grepp om herrnhutismens jargong, dess "geniala barnspråk", dess förenklade och onyanserade förkunnelse, som så lätt slog an och talades direkt in i hjärtana?

Man kan svara både ja och nej. Den statistiska metoden ger naturligtvis oändligt mycket mer exakta resultat än vanlig litterär analys. Men inte heller en högt driven statistisk stilforskning undgår subjektiva moment. Det är och förblir en personlig omdömesfråga, hur man vill systematisera och tolka det insamlade materialet. Sin största betydelse har ordfrekvensundersökningen därigenom att den ger siffermässigt exakta belägg för påståenden, som annars framstår som godtyckliga hypoteser. Modern propagandaforskning hade kunnat hjälpa de gamle kättarjägarna att lägga fram överbevisande fakta för vad de intuitivt visste.

Ett intressant exempel på hur ord-frekvensmetoden ligger nära till hands i polemiken mot hyperevangelisk förkunnelse, stod förra året att läsa i ett nordskånskt sockenblad: "I vårt Nya testamente förekommer förkunnelsen om *Kristi blod* jämförelsevis sparsamt. Hos Matteus och Markus bara en gång... Att detta sätter sin prägel på nutida kristen förkunnelse, må anses riktigt."

Utöver vad ovan redovisats innehåller Dovrings avhandling värdefulla rön om författarna till hithörande sångsamlingar. Med avseende på dispositionens och språkets rejäla enkelhet är den mönstergill.

Ragnar Värmon.

E m. Hirsch: Geschichte der neuern evangelischen Theologie in Zusammenhang mit den allgemeinen Bewegungen des europäischen Denkens. Band II—III (=6.—16. Lief.) Gütersloh, C. Bertelsmanns Verlag 1950—51.

Till förnyad anbefallan av detta verk kunde egentligen räcka ett påpekande av den synnerliga punktlighet, varmed det publiceras: de 80-sidiga häftena följa varandra tätt i fjäten, och inom ett år ha ytterligare två delar fullbordats. Verket föreligger nu med tre femtedelar av sin helhet. En sådan pålitlighet i utgivningen blir med rätta en verkningsfull rekommendation av arbetets innehåll.

Hirsch sysslar i band II utförligt med de tyska bidragen till 1700-talets filosofiska och teologiska utveckling. Dessa bidrag givas på två linjer, inbördes rätt olika men i en viss grundinställning — emancipation från ortodox tros- och kyrkodisciplin och intresse för praktiska saker — ej utan beröringspunkter, nämligen dels Leib-

niz och hans popularisator Wolff, dels pietisterna. De senare åstadkommo oaktat sin egen innersta syftning en hel del teologi, f. ö. redan hos Spener, som av förf. rörer stor aktning. En viss konvergens mellan rationalism och pietism möter hos Semler, och även Bengel är som bibeltolk en avnämare och främjare av nykter filologi och historiska realia. Till "upplysningstidens romantik" hör arvet från Böhme, som under 1700-talet medförde en förfriskning av mystik på ganska många håll. Omkring seklets mitt råder en utjämning mellan ortodoxi, pietism och rationalism; någon verklig vulgär-rationalism är knappast ännu å färde.

I band III förflyttas vi till västeuropeiska scener. Här behandlas den alltmer målmedvetna och öppna kristendoms- och kyrkokritiken: encyklopedisterna, samt Rousseaus egendommiga dubbelroll: å ena sidan den ömma känslans och det svärmiska enslingslivets förhärlikande, å andra sidan den sanktion av det sociala frihetskravet, som sedan blev till yrsel, våld och terror i franska revolutionen. Det är ej så underligt, att franska papister för protestanten Rousseaus skull betrakta Calvin och Luther med outrotlig misstro.

Skildringen går vidare och hinner, för Frankrikes, Englands och Nord-Amerikas del, det för hela verket bestämnda slutmålet, nittonde seklets mitt.

Ismerna tillväxa i mängd och styrka både till höger och till vänster. Frankrike, "Kyrkans äldsta dotter", förlorar jämvikten i bittra inre konflikter, och ju mer de sekulära rörelserna: agnosticism, positivism, socialism m. fl. lägga kursen åt vänster, desto mer förskjuter kyrkan sin pondus åt höger, d. v. s. hon går ultra montes, i ett allt starkare beroende av Rom.

I England hade 1700-talets stora

metodistiska folkväckelse liksom i förväg undandragit radikalismen mycket livsrum, men Bentham, Cobden och Mill blevo ju ändå inga maktlösa figurer. Här skapades flera på kontinenten rätt okända kombinationer: i Gladstone en symbios av högkyrklighet och liberalism, i Maurice och Kingsley en symbios av bredkyrklighet och socialism; också torydemokratien hade delvis kyrklig inspiration. Alla godkände icke den egentliga via media, sådan den proklamerades av Oxfordrörelsen, men de flesta underförstodo dock, att något snarlikt skulle vara det för engelsmän genuina.

Ett frågetecken avskuggas alltmer distinkt över texten i dessa avsnitt: röner det, som vi mena med evangelisk kristendom, i denna väldiga omvandlingsprocess sin verkliga frigörelse, eller är det utsatt för ett ohejdbart sönderfall? Är det faktum, att den evangeliska kyrkan i dessa skeden icke mer kan eller får utföra en egen maktpolitisk roll, så trösterikt som ofta säges oss? Trösterikt är i varje fall icke, att kyrkan samtidigt med förlusten av denna roll också förlorar sin ställning som en *magistra vitae* i folkens liv; och samtidigheten torde ej vara tillfällig. Kan därefter, när kyrkan är svag, evangelium vara starkt?

Kyrkan är i Hirschs framställning flerstädes ett högintressant debattämne; men skulle hon icke hellre vara något annat och mera? Hon ter sig inom protestantismens krets såsom ett arvegods, som nominellt har kvar sitt forna värde men som i själva verket är avsevärt belånat till förmån för alla de vidlyftiga rörelser i subjektivism och sekterism, som under tidens lopp ha fått protestanternas mesta kärlek och hänförelse. Hirsch skall sluta sin exposé omkring år 1850, men även om han hade åtagit sig att föra fram den ännu ett sekel, skulle han ingalunda

kunna avlägsna frågetecknets skugga. Allt som i nutiden är å färde, är alltså jämt i påfallande grad präglad av de många vitala motsättningar, som utgöra stoffet för denna hans magnifika idéhistoria.

Bo-Sture Wiking.

Sigurd Kroon, Breviarium Lincopense 1493. De förlorade partierna. Lunds universitets årskrift. N. F. Avd. 1. Bd. 47. Nr. 2.

I förordet till Laurentius Petri Sällskapets pågående nyedition av *Breviarium Lincopense* (BL) påpekar utgivaren, att intet fullständigt exemplar av originalet bevarats. Tre blad saknas: blad 1 har varit försäts- eller titelblad, blad 8 har innehållit kalendariet för november—december och blad 35 (CC) större delen av nonen och en del av måndagens matutin. Peters har sökt rekonstruera bladen 8 och 35, men rekonstruktionen av kalendariet avviker från Grotefends tidigare försök härtill särskilt beträffande festgraderna. Luckan i psalteriet har Peters utfyllt med hjälp av ett Uppsala-psalterium.

Docent S. Kroon har i detta läge ägnat en högst intressant studie åt förnyad rekonstruktion av nämnda partier. För kalendariets del hämtas stommen, festdagarna, ur BL:s *proprium de sanctis*. En viktig källa blir ett av Peters nämnt men tydligen ej utnyttjat kalendariefragment för nov.—dec. i ett exemplar av BL. På denna bas bygges vidare med hjälp av samtida kalendarier från stiftet. Missalet A 97 i Kungl. Bibl. utnyttjas därvid i första hand. Kroon uppvisar övertygande, att A 97 ej som man förut trott, tillhört Skönberga kyrka, utan av allt att döma Västra Sten. Vadstenabrevariat C

479 i Uppsala Univ.-bibl., som är nära nog samtidigt med BL, användes för fortlöpande kontroll av resultatet och i förekommande fall för korrigeringsring. De bevarade partierna av kalendarerna i de nämnda två källorna avtryckas — ett värdefullt initiativ. Resultatet blir en ny rekonstruktion av kalendarern för nov.—dec., som vad festgraderna gäller på nio punkter avviker från Peters' förslag, på sex från Grotefends. Dessutom rättas några onöjaktigheter i Peters' edition.

Det felande bladet i psalteriet ersätter Kroon med texter ur det sekulära stiftsbreviarier C 435 i Ups. univ.-bibl. Detta dateras till troligen 1384—1406. Redan förekomsten av Visitatio B. M. V. med oktav är emellertid ägnad att inge vissa misstankar. Rec. ville nog flytta terminus post quem till tidigast mitten av 1410-talet. 1413 instiftades nämligen den i C 435 upptagna festen Compassio B. M. V. Festen i fråga torde ej ha firats redan före det allmänna påbudet härom. Så skedde däremot med den likalades i C 435 förekommande dagen Transfiguratio Christi, som föreskrevs 1457. Denna kunna vi därför ej utan vidare ta som hållpunkt för dateringen. En liknande reservation måste vi göra beträffande S. Anna. Att detta helgon ej firas enligt statuter av 1406 visar blott på en viss liturgisk "eftersläpning" i en gren av stiftets tradition. I detta sammanhang nämnes också den berömda tidigare Ordinarius Lincopensis. Denna bör dock ej dateras till 1384 utan till början av 1390-talet.¹⁾ — Kroons rekonstruktion avviker på flera punkter från Peters. Olikheterna

beröra sådana ting som Gloria Patri i psalmsluten, rubriker, utskrivande av fullständiga responsorier etc. Jämför man på dessa punkter övriga hore minores i BL sinsemellan, framträder BL:s brist på kongruens i fråga om markering av dylika partier. Därför torde det väl ej vara möjligt att på denna punkt företa en fullt viss rekonstruktion, utan vi få hoppas på nya fynd av originalet.

Samma förhoppning få vi hysa vad kalendariet beträffar. Trots allt måste tyvärr metoden att rekonstruera med hjälp av andra samtida källor kvarlämna ett visst osäkerhetsmoment. Detta gäller också det här aktuella fallet. Det är ju påfallande, att festgraderna i A 97 och C 479 faktiskt avvika på flera punkter både sinsemellan och från bevarade delar av BL.

Docent Kroons givande och initierade studie aktualiserar problemet om festgradernas innebörd. Skulle vi ej med utförlig kännedom härom kunna deducera festgraderna ur själva den liturgiska texten i BL? Av det sparsamma medeltida svenska materialet framgår, att festgraderna växlat från stift till stift inte blott i fråga om antal och benämningar utan i någon mån även vad gäller innebörden. Yttre solennitet, liturgisk klädedräkt, det musikaliska utförandet m. m. berördes härav, likaså bestämde festgraden förhållningssätt vid ockurrens och konkurrens. En undersökning av BL ger vid handen: till Festa IX lectionum hänföres Totum duplex, Duplex, Semiduplex och Simplex. Efter dessa kommer Festa III lectionum och lägst på rangskalan står Memoria. Här kan ej i detalj redogöras för vilka beståndsdelar ett officium proprium i regel uppstår: festgraderna skilja sig härvidlag ofta markant åt och man kan därför stundom avgöra festgraden redan efter en blick på officiets omfattning.

¹⁾ Rec. får hänvisa till en kommande undersökning av denna handskrift. Där kommer även Linköpings stifts kalender-tradition i sin helhet att skärskådas.

Uppkomsten av termen duplex har man velat förklara på olika sätt. Relativt vanligt är att man avleder denna benämning ur det från medeltiden och nutida romersk rit kända bruket att duplicera antifonerna i hore maiores; termerna simplex och semiduplex skulle även syfta på behandlingen av antifonerna. Utan att bestämma oss för denna ingalunda obestridda tolkning av termens tillkomst kunna vi i varje fall hävda, att festgraderna i den svenska medeltidskyrkan liksom på kontinenten avgjort utförandet av officiet även med hänsyn till antifonerna. Detta har varit ett högst väsentligt praktiskt syfte med de i breviariernas kalendrar meddelade festgraderna. Tråkigt nog säger emellertid varken BL eller våra övriga källor något om hur reglerna i fråga tillämpas på varje enskilt fall. Därför kunna vi ej utläsa graderna på denna väg.

Större utbyte ha vi då av att iakttaga, hur BL tillkämpar vissa allmänna regler för festerna. Sålunda upplyser BL, att festa tota duplicia ej förläggas utan — med vissa undantag — kunna firas även på söndagar. Propriets text anger att denna föreskrift i nov.—dec. skall tillämpas på Nicolai och Conceptionis B. M. V., vilka alltså äro tota duplicia. Däremot påbjudes förläggning till vardag för Omnium defunctorum, Andree, Anne, Thome ap.

För advent gäller regeln att Te Deum, Gloria in excelsis och Ite missa est endast förekomma vid duplicia och tota duplicia. Dessa "glorificationes" markeras i propriet för Andree (fol. 266 v), Nicolai, Thome ap. Det är påtagligt att vi här ej kunna argumentera e silentio.

Samma förbehåll gäller i särskilt hög grad bruket av memorie och suffragia. Också i detta avseende skilja sig festgraderna åt. Men dessa tillägg till offi-

ciet markeras så sällan i sanctoralet, att vi ej kunna draga några slutsatser av deras ev. förekomst i det aktuella avsnittet i sanctoralet.

Några fester vågar man tilldela deras sedvanliga grad. Vi tänka då främst på apostla- och evangelistdagarna, vilka liksom kyrkolärarnas sedan 1298 skulle firas som duplicia. Samma grad hade Anna-festen tilldelats under större delar av 1400-talet, även om flera källor nämna den som totum duplex. Vi kunna väl även förmoda, att BL ej lämnade stiftets huvudtradition vad gäller oktavdagarnas simplexgrad och julveckans grader.

För de flesta nämnda festerna ha vi med full visshet kunnat fastställa festgrad. Vi komma ytterligare ett steg genom att undersöka, hur BL behandlar dessa fester vid ev. konkurrens, d. v. s. när två fester infalla dagarna efter varandra och vesprarna sammanstöta. Regler — tyvärr ofullständiga — ges härför i BL:s rubricae generales.

Genom att utnyttja dessa medel kunna vi rekonstruera ett kalendarium för nov.—dec., där festgraderna på alla säkra punkter överensstämja med Kroons rekonstruktion, vilken alltså härvidlag bekräftas. Festen Quatuor coronatorum torde dock ev. böra tilldelas graden memoria i stället för III lect. Beträffande några andra helgon dagar måste ovisshet råda. Den ovissheten torde endast ev. nya källfynd kunna skingra.

Sven Helander.

Olle Nystedt: Predikan och Guds ord. Prästmötesavhandling. Diakonistyrelsens Bokförlag 1951.

Visserligen kan Stockholms prästerskap finna sig ställt på en något ensidig andlig diet vid sina synoder. Vid de tre närmast föregående avhandla-

des nämligen ävenså predikan (Tord Ström 1937 och Martin Zetterquist 1942) eller ett angränsande ämne (Oscar Krook 1945). Men när nu primarius hade fått uppgiften att presidera, måste väl unnas honom att skriva om sådant, som otvivelaktigt är honom angelägnast och kärast, och så blev det ännu en bok om förkunnelsen.

Till det yttre har den inga stora anspråk. Den är varken forskning eller handledning i homiletik. Men med den erfarenhet, som primarius har inhöstat under en mansålders predikande, följer naturligt nog, att hans rön och reflektioner bli av vikt och värde, lärorika och tankeväckande för andra predikare. Därtill kommer, att han också har studerat nytt, till berikande av sin åskådning. Särskilt Wingrens bok om predikan synes ha betytt mycket för honom, ej minst därigenom att den har aktualiserat och bekräftat vad han en gång lärde av sin teologiske mästare Einar Billing, nämligen att förkunnelsen först och sist skall vara ett budskap.

Denna synpunkt betonas så starkt, att man invändningsvis måste påminna om att det härvidlag ursprungliga, det nytestamentliga vittnesbördet, icke enbart är kerygma utan i och med sina delars sammangjutning i en noga avvägd och definitiv kanon också har fått prägeln av bekännelse och läronorm. De enskilda texterna kunna därför icke i kyrklig förkunnelse behandlas som vore de fristående gentemot denna kanon utan måste nyttjas så, att de tjäna dess ändamål. Och därav torde följa, att predikan också bör vara undervisning, utredning och bekännelse. Det synes ock vara psykologiskt onöjaktigt att föreskriva en predikant, som kanske i årtionden beträder samma predikstol, att han varje gång skall tala, som om han hade ett budskap, d. v. s. en nyhet att berätta. Han

måste också fungera som repetitör, vilket ej är så upplyftande vare sig för honom själv eller för hans åhörare men nyttigt.

Av den nyare exegetiken har primarius tacksamt låtit sig föras till en fördjupning i kravet på predikans texttrohet — ett krav, som ju för övrigt är en facett av budskapstanken. Det utvecklas i ett gott och energiskt resonement. Emellertid är han samtidigt trofast mot sin ungdoms historisk-kritiska bibelsyn; och när han kommer in på frågan om underberättelserna, går följaktligen en konflikt i dagen, varom han själv är medveten. Han dekretarar så: "Den som har en historisk syn på Bibeln kan och skall och får ej annat än predika i enlighet med denna bibelsyn" (s. 113).

Men hur går det då med budskapet och texttroheten? Beträffande relationen mellan budskap, berättelser och fakta torde följande alternativ gälla. Antingen förhåller det sig så, att evangeliet såsom budskap helt grundar sig på de traditioner, som meddelades av de första vittnena och som givetvis ansågos motsvara fakta i Frälsarens jordeliv. Eller också förhåller det sig så, att budskapet är något primärt, som efteråt uppsökte och iklädde sig vissa lämpliga eller, ur modern synpunkt, olämpliga berättelsers (legenders) dräkt och som återigen skulle kunna avklädas denna dräkt och framställas i sin ursprunglighet. Då nu den historiska bibelsynen otvivelaktigt avgör till förmån för det första ledet i detta alternativ: det var berättelserna om Jesus, hans gärningar och tal, som gåvo åt budskapet om honom hela dess innehåll och hela dess kraft, så blir det mycket svårt att förstå, huru budskapet skall kunna meddelas och mottagas såsom tillförlitligt, om icke tillika berättelserna aktas såsom autentiska. Men då som bekant den histo-

riska bibelsynen ofta användes till att sätta in tvivel och kritik angående verklighetshalten i vissa berättelser — och citatet ovan antyder onekligen en sådan användnings lovlighet — måste den sålunda ofrånkomligen också medföra ifrågasättanden av sanningshalten i det budskap, som beror av samma berättelser. Och då ju texterna uttrycka tradition och budskap i en för oss oåtskiljbar förening, kan man, om man förser traditionen med frågetecken, knappast anse sig vara riktigt texttrogen i homiletisk mening. Var kommer till sist gränsen att gå mellan det, som antages vara verkligt eller åtminstone sannolikt, och det som antages bestå i den fromma fantasiens utstofferings av bristfulla vittnesbörd? Den historiska bibelsynen består härvidlag med kriterier, som den själv måste framhäva som ganska obeständiga.¹⁾

När primarius är betänksam inför de s. k. naturundren, tänker han också på åhörarna: han anser, att texter av nämnda innehåll, om de utläggas kategoriskt, bli till hinder för det, som avses med budskapet: trons uppkomst och tillväxt. Men får ett budskap omredigeras ens på grund av sådana kon-siderationer? Därav blir lätt något, som liknar de friserade radionyheter, som vissa stater utsände under kriget. Han söker att lätta något på detta dilemma genom att tillråda en försiktig allegorisering; men en sålunda framnöd-gad allegorisering är givetvis mycket vansklig.

¹⁾ Ett ord av Einar Billing, bevarat i tillförlitlig hägkomst, är härvidlag tänkvärt. Han yttrade under en seminarieövning: "Jag kan ännu peka ut punkten i Slottsbacken, där jag en gång till slut kom underfund med att det är omöjligt att göra någon skillnad mellan de så kallade psykiska undren och de övriga."

Kanske ändå budskapet i sin väsentlighet består, i kraft av inre överty-gande sanningshalt och trots vidlådande av tvivelaktigt stoff. Och det är detta väsentliga, som rör vid det personliga och som kan och skall omfattas med tro. Sant, men skulle egentligen icke en evangelisk förtröstan ha den kraft, att den omfattar såväl budskapet som dess inkarnation: de berättelser, utan vilka intet budskap skulle ha gått ut i världen, och de fakta, utan vilka förvisso inga berättelser av evangelier-nas unika art skulle ha blivit till?

Det finnes givetvis mycket, mycket mer av centrala debattämnen i Olle Nystedts stimulerande och välskrivna bok; men många spaltcentimetrar äro redan förbrukade, och vi sätta punkt.

Bo-Sture Wiking.

Gunnar Rosendal: Den Apostoliska Tron. Betraktelser över den apostoliska trosbekännelsen — Andra och tredje artiklarna. (Kyrklig förnyelse V:2). Malmö, Förlaget Pro Ecclesia 1951.

Stackars Gunnar Rosendal!

Från ena sidan betraktas han med mörka blickar såsom full av farliga "katolicerande tendenser" — farliga för honom själv och för andra, som besynnerligt nog härda ut med att lyssna på och lära av honom. Visserligen äro dessa andra ej så många, mest studenter och yngre präster (det tonfall, varmed orden "yngre präster" i detta sammanhang vanligen uttalas, vore värt sitt eget studium); men därav uppkommer ändå något, som kallas "oro i församlingarna" — ett stort och möjligen fullt äkta bekymmer för kyrkomötets beati possidentes.

Skulle han då icke av motsatta sidan, av de romerske, betraktas med synnerlig välvilja, såsom en nyttig

femtekolonnare inom den avfälliga svenska kyrkoprovinsen? Ack nej — ingalunda vill man där vidkännas honom och tacka för hans strävanden. Tvärtom har han nyligen, just på tal om ovannämnda bok, fått betyg på att hon är en fullbeslagen evangelisk teolog, därtill ej alldeles ofarlig i sin kritik av det specifikt romerska.

Det senare omdömet är väl åtminstone såtillvida riktigt, som Rosendal mer än någon annan torde vara orsaken till uteblivandet av en hel del intressanta konversioner till Rom. Har man icke insett detta? I annat fall vore det onekligen roligt att veta, om man på gammal-ung-lågkyrkliga håll tilläventyrs beklagar detta uteblivande och hellre skulle ha sett Svenska kyrkan fri från Osbytraktarianismen. Kanske åsikterna härvidlag gå isär.

Ingen vill taga sig an honom. Vem är han då? Kanske, liksom igelkotten i anekdoten, "sin egen".

Självt vill han ingalunda framstå som en individualist, d. v. s. en som på Kirkegaards manér gärna vill vara och anses som en särling i kristenheten. Han lever i glad övertygelse om att i sitt tänkande och sin praxis vara verksam i bästa överensstämmelse med den Heliga, Allmänneliga Kyrkan.

Man kan säga, att bägge synpunkterna äro på var sitt vis riktiga. Ur nutida medelsvenssonskt perspektiv är han förvisso tämligen unik. Men han misstager sig icke i sin uppfattning, att han har alla sina replipunkter på en allmänkyrklig linje, som går genom alla de klassiska kyrkosamfundet.

Han hör därför till den sortens män, som ge anledning till en omprövning av vad en miljöbehärskande opinion egentligen är värd. Liksom J. A. Eklund orsakar han ofta frågeställningen: "Är det inte han, ensam, som har rätt, och alla de andra fel?" — en frågeställning, som ingen form

av demokrati någonsin får göra otänkbar.

Frågan är icke retorisk; det underförstås alltså icke ett raskt jakande svar. Allraminst ville jag summariskt påstå, att Rosendal i alla väder har rätt. Men mycket ofta har jag lust att slå handen i bordet och säga: Själva helhetssynen, själva intentionen är märkvärdigt riktig och sann.

Därför är det befriande och upprymmande att läsa Rosendal. Vi ha i vår teologi så många pekfinger, som sätta spärrar kring ett välansat evangeliskt-luthersk färbete och icke tillåta införsel av något annorlunda beskaffat utsäde. Lutherstudiet bör nog äras, men den magnifika Weimarupplagan är väl ändå inte den enda legitima livsgrunden för kyrkan i Sverige. Rosendal har förargat mycket genom att envetet göra lovar kring Luther, att icke nämna och citera honom — i Roseniusboken var detta tillvägagående utan tvivel inadekvat — men det behöves, att någon drar en sådan kurva och tillika demonstrerar en teologi, som är ortodox utan att vandra på en stenläggning av idel Luthercitat. Därigenom återställas flera viktiga proportioner i andelivets historia, som ha förtryckts av ett ensidigt konsekvensmärke i Luthers namn.

Våra karska ateister betrakta kristendomen med logiskt rynkad panna och rya om "metafysisk galenskap". Teologer skynda till och försäkra ivrigt, att äkta kristendom icke alls är metafysiskt orienterad utan stämmer väl överens med moderna antispekulativa tänkesätt. Men Rosendal behåller med uppenbar tillfredsställelse det gamla metafysiska schemat och menar, att kristendomen både har och måste ha en tolkning också inom filosofiens domäner och förmår stora ting även i nära samverkan med det naturliga sunda förnuftet. Han hävdar såtillvida

kristendomen såsom världsförklaring och livsåskådning; och har man känt av de risker, som strax uppstå, när tron avstår från att penetrera dessa gebiet med sina sanningar, så är man Rosendal hjärtligt tacksam för att han ej är med om att i dessa stycken försätta tron i trångmål utan tvärtom söker genomföra en trons universalism. Man har icke läst Rosendals dogmatik i dess helhet, om man icke i projektioner från den strikt teologiska texten har skymtat konturerna till en humanism — kristlig eller allmänmänsklig, det kommer här på ett ut — till en historiesyn, en sociologi, en estetik och vad i övrigt bör tillhöra en någotsånär avrundad åskådning av tillvaron. Att den anrika begreppsrustningen vid behandlingen av vissa detaljer verkar något för tung eller avger en smula skrammel, må dock anmärkas. Men detta kan tagas med jämnmod.

Väsentlig för Rosendal är en strävan att få fram ett slags *quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est*. Dogmhistoriskt betyder detta ett bemödande om att taga vara på alla konvergenser, som finnas mellan fornkyrkans, högmedeltidens och ortodoxiens teologiska tänkande. Han är också här ute i ett annars föga tillgodosett, ibland föraktat ärende. Metoden är givetvis eklektisk, men i vår tid borde man efter alla paroxysmer i geniala ensidigheter vara mogen att inse, att det etymologiska sambandet mellan orden eklektiker och elit också

kan ha en saklig innebörd: en eklektiker, om han har god instinkt, skapar en elit, en elit av tankar och teser. Rosendal har god instinkt för sitt föresatta värv. Han tackar i slutorden en rad auktorer från vitt skilda tider, länder och skolor, och man kan undra, hur han har lyckats få ut något samstämmade ur dessa till dels mycket heterogena källor. Men han rör sig här som barnet i sin fars hus — ja, för honom är Kyrkans teologi i främsta rummet Guds egendom, och han känner sig äga barnskapets frihet till att söka åstadkomma sin bild av en helig helhet. Något i god mening naivt blandar sig med subtilitet i hans framställningskonst; också detta erinrar om klassiska teologer, däribland Luther. Att Rosendal skriver en mycket god och ren svenska, bör ock tacksamt noteras.

Finnes någon annan dogmatik, där varje paragraf avslutas med en bön? För Rosendal är detta "sätt att sluta stycken" något naturligt; och läser man boken, så som han väl avser, *via meditationis*, så bliva dessa böner helt visst riktiga uttryck för den innersta avsikten med detta opus: tillbedjan.

Ovanstående är ju ingen recension i vedertagen mening. Men det ville ut säga en hjärtlig tacksamhet för författarens arbete och för att han finns till i denna tid och i denna provins av Kyrkan.

Bo-Sture Wiking.